

SPOLUPRÁCE MATEŘSKÉ A ZÁKLADNÍ ŠKOLY JAKO KLÍČOVÝ ASPEKT ÚSPĚŠNÉHO PŘECHODU DÍTĚTE

KINDERGARTEN AND PRIMARY SCHOOL COOPERATION AS A KEY ASPECT OF A CHILD'S SUCCESSFUL TRANSITION

Iva Žáková, Hana Navrátilová, Barbora Petrů Puhrová, Juraj Obonya

Ústav školní pedagogiky, Fakulta humanitních studií, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Zlín

Abstrakt

Příspěvek zkoumá přístup učitelů mateřských a základních škol ke spolupráci podporující plynulý přechod dítěte mezi mateřskou a základní školou. Prostřednictvím rozhovorů s 24 učiteli a řediteli mateřských a základních škol jsme zjišťovali jejich názory na povahu a rozsah spolupráce mezi školami v kontextu připravenosti dítěte na vstup do základní školy. Následně jsme aplikovali metodiku Q-sort s 69 učiteli mateřských a základních škol. Učitelé zdůrazňovali důležitost podpory sociálně-emocionálních dovedností dětí, přesto výsledky ukázaly nefunkčnost spolupráce mateřské a základní školy, která tak limituje plynulý přechod dětí.

Klíčová slova: *plynulý přechod mezi mateřskou a základní školou; spolupráce mateřské a základní školy; školní připravenost; q-metodologie*

Abstract

The paper examines the approach of kindergarten and elementary school teachers as they cooperate in supporting a child's smooth transition between kindergarten and elementary school. Through interviews with 24 teachers and principals of kindergarten and elementary schools, we sought their opinions on the nature and extent of cooperation between schools in the context of a child's readiness to enter elementary school. We then applied the Q-sort methodology with 69 kindergarten and elementary school teachers. Teachers emphasized the importance of supporting children's social-emotional skills, yet the results showed the dysfunctional cooperation between kindergarten and elementary school, which limits children's smooth transition.

Keywords: *transition between kindergarten and primary school; kindergarten and primary school cooperation; school readiness; q-methodology*

1 ÚVOD

Vzdělávací přechody jsou zásadními momenty v životě dítěte, od něž se očekává schopnost adaptace a úspěšné přijetí nových výzev v odlišném prostředí a vztazích (Correia & Marques-Pinto, 2016). Podpora plynulého přechodu dítěte mezi mateřskou a základní školou je zásadně ovlivněna učiteli a vedením školy jako hlavními činiteli spolupráce mezi institucemi. Cílem studie bylo identifikovat přístup učitelů mateřských a základních škol ve vztahu ke spolupráci mezi institucemi i samotnými učiteli v kontextu podpory připravenosti dítěte.

2 TEORIE

K významným faktorům, které ovlivňují úspěšnou adaptaci dítěte při přechodu z mateřské do základní školy, patří vytvoření podpůrného a bezpečného prostředí (OECD, 2024). Zvládnutý proces přechodu je dobrým prediktorem pro akademický, emocionální a behaviorální úspěch dítěte (Fabian & Dunlop, 2007; Gregory et al., 2021). Úspěšnost adaptace dítěte je závislá na spolupráci mateřské školy a základní školy s rodinou dítěte a efektivní výměně informací mezi aktéry. Zatímco učitelé základních škol připisují hodnotu spolupráci mezi učiteli na profesní úrovni, učitelé mateřských škol více poukazují na význam aktivit pro děti, ovšem k jejich realizaci využívají formát návštěv dětí na základní škole. Intenzita interakcí při spolupráci má vliv na to, jak děti zvládají přechod do školy, nestačí jen seznámení dětí s prostředím školy (Ahtola et al., 2011).

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

V 1. fázi výzkumu bylo realizováno 24 interview s řediteli a učiteli z různých typů základních a mateřských škol. Klíčové kategorie vzniklé otevřeným kódováním (Model (ne)spolupráce mezi institucemi, Diktát školy, Dítě až na posledním místě, Školní (ne)připravenost pohledem učitelů) se staly východiskem pro 2. fázi výzkumu s využitím Q metodologie. Z celkového počtu 69 participantů bylo 11 učitelů ze základních škol a 58 učitelů mateřských škol. Prvním krokem bylo vydefinování výroků, následně proběhlo konstruování Q sady. Respondenti třídili 60 výroků dle míry souhlasu/nesouhlasu na 13 stupňové škále. Data z celkem 69 vyplněných archů jsme podrobili Cossine similarity analýze. Na základě

rozložení hodnot výroků jsme přistoupili ke shlukové analýze pro určení podobností mezi odpověďmi. Další fází analytického procesu byla Q faktorová analýza.

4 VÝSLEDKY

Výsledky ukazují, že učitelé nevyužívají strategie a nástroje k nastavení pravidelné, efektivnější spolupráce. Pro učitele znamená plynulý přechod dítěte zejména připravenost na povinnosti školy. Učitelé z mateřských škol ve většině podléhají diktátu školy k přípravě dítěte na zvládnutí nároků školní docházky. Zaměření pozornosti učitelů na podporu potřeb dětí, a tedy plynulého přechodu, bylo možné sledovat jen okrajově. Učitelé mateřských a základních škol se shodují na tom, že kvalita řečových schopností a sociálních dovedností dětí se v posledních letech zhoršila. Zároveň jim však chybí v této oblasti adekvátní rozhled a odborné vědomosti, které by pomohly zkvalitnit přístup a vyhodnocení aktuálního stavu dítěte. Učitelé dále vyjadřovali souhlas s tím, že zvýšení kvality nastavené spolupráce ovlivňuje zejména vedení školy, které může korigovat sdílení důležitých informací podporujících plynulý přechod dítěte.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Studie poukazuje na nedostatečnou kvalitu spolupráce mezi mateřskou a základní školou. Výsledky potvrzují zjištění Ahtola et al. (2011) nebo Petrakos a Lehrer (2011), že učitelé obou institucí jsou neznalí vhodných strategií, kterými by podpořili plynulý přechod dítěte, a využívají spíše povrchní možnosti přechodových praktik bez zaměření na podporu potřeb dítěte. Učitelé z obou institucí nemají nastavené sdílené postupy při přechodu dítěte a neznají cíle či obsah kurikulárních dokumentů následného či předcházejícího stupně vzdělávání (Dockett & Perry, 2013). Koncepce spolupráce by měla přesahovat přípravu dítěte na školu a měla by reflektovat individuální potřeby dítěte včetně podpory emočního a sociálního vývoje. Klíčovým prvkem je posilování podpůrné sítě aktérů skrze pozitivní interakce, dialog a společné aktivity, které budují důvěru a stabilitu přechodového procesu.

PODĚKOVÁNÍ

Příspěvek vznikl s přispěním projektu RVO/FHS/2023/002 Transdisciplinarita v kurikulu a výuce v preprimárním a primárním vzdělávání.

6 LITERATURA

- Ahtola, A., Silinskas, G., Poikonen, P. L., Kontoniemi, M., Niemi, P., & Nurmi, J. E. (2011). Transition to formal schooling: Do transition practices matter for academic performance?. *Early Childhood Research Quarterly*, 26(3), 295–302. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2010.12.002>
- Correia, K., & Marques-Pinto, A. (2016). Adaptation in the transition to school: perspectives of parents, preschool and primary school teachers. *Educational Research*, 58(3), 247–264. <https://doi.org/10.1080/00131881.2016.1200255>
- Dockett, S., & Perry, B. (2013). Trends and tensions: Australian and international research about starting school. *International Journal of Early Years Education*, 21(2–3), 163–177. <https://doi.org/10.1080/09669760.2013.832943>
- Fabian, H., & Dunlop, A. W. (2007). Outcomes of Good Practice in Transition Processes for Children Entering Primary School. *Working Papers in Early Childhood Development*, No. 42. The Hague, The Netherlands.
- Gregory, T., Grande, E. D., Brushe, M. E., Engelhardt, D., Luddy, S., Guhn, M., Gadermann, A. M., Schonert-Reichl, K. A., & Brinkman, S. (2021). Associations between School Readiness and Student Wellbeing: A Six-Year Follow Up Study. *Child Indicators Research*, 14, 369–390. <https://doi.org/10.1007/s12187-020-09760-6>
- OECD (2024). *Education at a Glance 2024. Výběr klíčových dat z Country Note pro ČR*. https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2024/10/EAG2024_Vyber_Country_Note_CZE-1.pdf
- Petrakos, H. H., & Lehrer, J. S. (2011). Parents' and teachers' perceptions of transition practices in kindergarten. *Exceptionality Education International*, 21(2), 62–73. <https://doi.org/10.5206/eei.v21i2.7676>